

KRITIKA ČISTE VJERE (XXXVII)

Obrada pitanja smisla vjere koja slijedi nije namijenjena za one koji imaju gotove odgovore, niti za one koji sve znaju. Ova rasprava namijenjena je za 'ulu-l-elbāb, vlasnike razuma, koji znaju da ne znaju i zato pitaju da bi saznali ono što ne znaju. Ova rasprava je kritika čiste vjere. Nipošto, kritika čiste vjere nije antiojera! Kritika čiste vjere je duhovni i misaoni napor da se izmjeri moć vjere u njenoj transcendentnoj i imanentnoj pojavnosti. Kritika čistog uma izvodi se iz pitanja: Šta mogu da znam? Šta mogu da činim? I čemu mogu da se nadam? Paralelno tome, kritika čiste vjere izvodi se iz pitanja: Kako mogu da vjerujem? Kako mogu da djelujem? I kako mogu da se spasim?

Obavijest

Nastavak tekstova *Teološke dileme*: "Kritika čiste vjere", autora Mustafe Cerića, reisu-l-uleme (1993.-2012.), koji su objavljeni u *Preporodu* (XXX nastavakā), od sada će biti objavljeni samo na portalu Centra za dijalog - Vesatijja: www.cdv.ba.

Molimo naše vjerne čitatelje da to uvažavaju i nastave čitati, kao i do sada u polumjesečnom izdanju. Naš cilj je da napišemo stotinu nastavaka, te da to objavimo kao knjigu, ako Bog dá. Budite s nama na ovom putu traženja smisla čiste vjere, kao uspjeha na Ovome i spasa na Drugome svijetu!

Piše: dr. Mustafa Cerić, reisu-l-ulema (1993. - 2012.)

Vjera je zavjet (16)

CXXVI

Čista vjera je nenasljediva

Vjera nije nasljediva,¹ ali jeste zavjetodavna. Nije nasljediva zato što je čista vjera kao i čista duša, kao i čisti duh posebnost svakog čovjeka. Vjera je čovjekov osobni identitet, identitet koji se ne nasljeđuje, već se od Boga daruje ili zaslužuje. Ibrahim, alejhisselam, je mislio, također, da je vjera, kao Božiji dar ili diktat,² nasljediva. Naime, zbog dosljednosti u ispunjavanju zavjeta vjere, Bog Svevišnji je Ibrahima, alejhisselama, odlikovao časnom titulom

¹ O tome da vjera nije nasljediva, već zahtijeva idžtihadski napor svakog pojedinca da sâm shvati i doživi vjeru u Boga u sebi samome, vidi "Preporod", broj/1088, od 15. marta 2017., str. 13.

² Vidi: "Vjera je diktat", "Preporod", broj/1077, 1. oktobar 2016, str. 25.

imama, tj. uzoritog u vjeri i moralu. Obradovan time, Ibrahim, alejhisselam, se odvažio da pita: - *Važi li to isto i za moje potomke? Ne, Svevišnji Bog mu odgovara, to ne važi za tvoje potomke, koji su ili će biti nasilnici.*³

Prije Ibrahima, alejhisselam, Nuh, alejhisselam, je nastojao spasiti svoga sina od potopa (*tūfāna*) kroz zalog svoje čiste vjere, ali nije mogao zato što se njegov sin odrekao tog nasljeđa, tj. nasljeđa čiste vjere koju mu je otac htio pripisati: - *Nuh pozivaše svoga sina, jer bijaše izvan lađe: - Sinak moj, ukrcaj se u lađu! Ne ostaj s nezahvalnim nevjernicima. Sin Nuhu odgovara: - Popet ću se na visoko brdo koje će me spasiti od potopa. Nuh sina upozorava: - Danas nema spasa nikome od Božije naredbe osim onih kojima se Bog smiluje. A onda naleti jedan veliki val, koji rastavi sina od oca... i sina proguta voda... Nuh je ipak molio Svevišnjeg Boga: - Gospodaru moj, sin je moja familija, a Tvoje obećanje je istina, jer Ti si najbolji sudija od svih sudija. Ne, odgovara Svevišnji Bog Nuhu, on nije tvoja familija. To što je tvoj sin uradio nije dobro djelo. Zato Me nemoj više pitati o onome što ne znaš. To ti je Moj savjet, Nuhu, jer želim da ne budeš neznalica.*⁴

Za dokaz ili primjer o tome da je čista vjera nenasljediva ne treba ići u hijeropovijest ili daleku povijest. Dokazi ili primjeri za to postoje i u nama bliskoj povijesti. Jedan od najdrastičnijih primjera je albanski diktator Enver Hodža (1908.-1985.)⁵. Naime, Enverov otac Halil bio je pobožni musliman, pa i više od toga - bio je imam, hatib i mektebski vjeroučitelj. Dakako, kao vjeroučitelj Halil Hodža je prenosio pobožnost na svoje učenike, prije svih na svog sina Envera, koji je, ustvari, počeo svoje prvo obrazovanje u mektebu, u svom rodnom mjestu Gjirokastra.⁶ Međutim, poput Nuha, alejhisselam, ni Halil Hodža nije mogao prepisati svoju čistu vjeru svom sinu Enveru, koji je, poput Nuhovog sina, mislio da će se spasiti od poplave nemilosrdne povijesti tako što će se popeti na visoko brdo ateističke vlasti.

Kao u inat svome pobožnom ocu muslimanu Halilu Hodži, Enver Hodža je 1967. god. proglasio svoju vlast i zemlju Albanaca, koji su bili i ostali većinski muslimani, kao jedinu ateističku zemlju na svijetu. Zabranio je prakticiranje islama privatno i javno, ukinuo je sve islamske institucije, porušio džamije i zabranio nadijevanje muslimanskih imena albanskoj novorođenčadi. Enver

³ Kur'an, 2:124.

⁴ Kur'an, 11:41-47.

⁵ Vidi: Blendi Fevziu, *Enver Hoxha: The Iron Fist of Albania*, uredio Robert Elsie, I.B. Tauris, London, 2016. Ovo je jedino dostupna biografija Enver Hodže na nealbanskom jeziku, engleskom, pored njegove autobiografije na albanskom jeziku od trinaestak tomova, koja je malo upotrebljiva za faktičku ili naučnu obradu Enver Hodžinog života i režima, jer je to njegova ideološka samopromocija za jednokratnu upotrebu.

⁶ Gjirokastra je grad u južnoj Albaniji, smješten u dolini između planina Gjerë i Drino. Gjirokastra je, također, rodno mjesto albanskog književnika Ismaila Kadare (rođen 1928.). Među ostalim njegovim književnim djelima su: *Hronika u kamenu, Slomljeni april, Opsada, General mrtve armije...* Nažalost, Ismail Kadare je poznat po svojim antiislamskim stavovima.

Hodža je napravio striktni spisak nemuslimanskih imena koja su albanski muslimani morali izabrati za svoju rođenu djecu.

U Bosni se nije dogodio Enver Hodža u tim razmjerima, ali jest se potvrdilo hijeropovijesno pravilo da je čista vjera nenasljediva ma koliko to bila nečija pobožna želja. Uvijek sam imao, kao što i danas imam, neki osjećaj tuge ili žala kad slušam neke ugledne Bošnjake kako se pozivaju ili pravdaju na svoje djedove, očeve i amidže koji su bili hodže, muftije i kadije, ali oni od njih nisu naslijedili ništa od toga osim puste uspomene koja ih ponekad mori.

U neka doba, ne tako davno, nekim uglednim Bošnjacima je odricanje (*abjuracija*) od nasljeđa (*mīraza*) čiste vjere (islama) bila prednost, odnosno donosila im je dunjalučku korist tako što su, nekad skupo a nekad jeftino, prodavali djedov, očev ili amidžin *mīraz* čiste vjere. A kad nije više bilo mušterije da kupuje *mīraz* čiste vjere, neki Bošnjaci su pohitali da ugled *mīraza* čiste vjere povrate sebi, ali su tek tada shvatili da je čista vjera nenasljediva, shvatili su da se čista vjera Bogom dariva i sobom zaslužuje kroz snažni duhovni i intelektualni sabur, a nikako kroz lahku izdaju *dīna* za dinar.

CXXVII

"Āzarov kompleks"

Dakle, jasno je da "čista vjera" nije nasljediva, ali, isto tako, treba da bude jasno da je vjera zavjetodavna. Naglašavajući da nije razuman onaj koji odustaje od naslijeđa Ibrahimove, alejhisselam, čiste vjere, Kur'an Časni kazuje nam kako je Ibrahim, a poslije njega i Jakub, alejhisselam, zavjetovao svojim sinovima da ne odustaju od čiste vjere: - *Ibrahim je zavjetovao svojim sinovima, a poslije njega je to isto učinio Jakub svojim sinovima, kad im je rekao: - Sinovi moji, Bog vam je izabrao čistu vjeru, pa nemojte umrijeti drugačije nego kao muslimani! Pitaj ih, Muhammede: - Jeste li vi sojedočili kada je Jakub na smrtnoj postelji pitao svoje sinove: - Koga ćete obožavati nakon moje smrti? A sinovi su odgovorili: - Obožavat ćemo tvog Boga i Boga tvojih predaka Ibrahima, Ismaila i Ishaka, tj. obožavat ćemo Jednog Boga i bit ćemo samo Njemu miroljubivo predani ili pokorni (we naḥnu lehū muslimūn)!⁷*

Ako se po difoltu *mīraz* doživljava kao pravo mirašćije u svemu, pa tako i u vjeri, onda zavjet vjere mora biti jasno definiran i od zavjetodavca i od

⁷ Kur'an, 2:132-133. Kraj ovog ajeta: *We naḥnu lehū muslimūn* - doslovno znači: "Mi smo samo Njemu miroljubivo predani ili pokorni", zato što korijen ove imenice u obliku arapskog participa aktivnog "musliman" znači "mir" ili "miroljubivost" (selām), pa je otuda *islām*, "vjera miroljubiva", a *musliman* je "onaj koji je miroljubiv, miroljubivi čovjek", doslovno. Iz toga proizilazi i univerzalno islamsko pravilo da "nema prisile u vjeri", tj. nema prisile u islamu, odnosno nasilno nametanje vjere islama i nedragovoljno ili nemiroljubivo prihvatanje vjere islama nije prihvatljivo ni kod Boga ni kod ljudi. To upućuje na činjeničnu vrijednost da je "sloboda savjesti" u vjeri - islamu - neotuđiva.

zavjetoprimca ako se želi očuvati bît čiste vjere, kao duhovne i nematerijalne vrijednosti koja se mjeri vagom srca, a ne vagom ruke. To vidimo na primjeru Jakuba, alejhisselam, i njegovih sinova. Jakub je imao očinsku hrabrost da pita sinove, a sinovi su imali sinovsku skrušenost da slušaju, razumiju i usvoje očev zavjet čiste vjere.

Dakle, kriza zavjetodavne vjere, kriza koja uzrokuje gubitak osjećaja za očinsko-nasljednu vjeru, javlja se onda kada otac nema hrabrosti da pita svoje sinove: koga ćete obožavati poslije mene? No, još gore od toga je kada sinovi proglašavaju svoga oca da nije ništa znao. Sinovi tada ne samo da ne slušaju očev zavjet vjere, već nastoje oca prilagoditi svojoj "vjeri" koja nije ništa drugo već "Edipov kompleks",⁸ ali ne u seksualnom, već u vjerskom smislu.

Trebalo je gotovo jedno stoljeće pa da čovjek shvati da ateizacija koju su provodili bezbožnički režimi u svijetu nije otuđivala samo čovjeka od Boga, već je otuđivala i čovjeka od čovjeka i zato su ti režimi morali biti povijesno poraženi, kao što se u Kur'anu Časnom i kaže: - *Oni koji negiraju Božije znakove, i oni koji ubijaju Božije vjesnike na pravdi Boga, i oni koji ubijaju one koji promiču pravdu među ljudima, obraduj ih viješću da ih čeka bolna kazna. Njihova djela bivaju ništavna na Ovom i na Drugom svijetu i njih neće niko podržati da budu pobjednici u povijesti* ("*ḥabitat e 'māluhum fī al-dunja wa al-ākhireh*").⁹

To mi danas možemo svjedočiti, jer smo gledali kako se pred našim očima urušavao jedan bezbožnički svjetonazor koji se uporno i naporno nametao kroz odgoj i obrazovanje u školi i uopće u javnom diskursu. Neki nisu u stanju izaći iz tog bezbožničkog pogleda na svijet, zato što nisu spremni da mijenjaju taj svoj novi bezbožnički svjetonazor nakon što su već jednom promijenili svoj stari "nasljedno-vjernički" ili "zavjetodavno-vjernički" svjetonazor. Neki su sretni u tome, a neki baš i nisu, zato što ih, nakon svega, ne progone samo njihova savjest, već ih progone i njihova djeca koja se čude zašto otac ne klanja i ne posti. To je svojevrsni "Āzarov kompleks", kojeg je ustanovio Ibrahim, alejhisselam, kad je svog oca prekorio zbog zablude ("širka") u vjeri: - *(Sjetite se) kad Ibrahim reče svom ocu Āzaru: - Zar kipove uzimaš za božanstva? Zbog toga vidim da ste ti i tvoj narod upali u veliku zabludu.*¹⁰

Ne baš na isti način kao u Ibrahimovo, alejhisselam, vrijeme, ali postateistička društva, uključujući i naše bosansko društvo, pati na izvjestan način od "Āzarovog kompleksa", gdje djeca postaju mudrija od svojih roditelja u vjeri. Ovaj fenomen, zaista, zaslužuje dublju i širu obradu. Ovdje ga mi samo uočavamo i bilježimo.

⁸ "Edipov kompleks" je koncept kojeg je razvio Sigmund Frojd kako bi objasnio razvoj dječaka kroz identifikaciju s ocem i željom prema majci.

⁹ Kur'an, 3: 21-22.

¹⁰ Kur'an, 6:74.

U nastavku, ako Bog da, govorit ćemo o mudrom Lukmanu i njegovom zavjetu vjere sinu.

U slijedećem nastavku:

Vjera je zavjet (17)